

พฤศจิกายนรวมหมู่

ผศ. บุญลือ วันทายนต์

บทที่ 1
ขอบข่ายและเนื้อหา
ของ
พฤกษกรรมรวมหมู่

สาระสังเขป

การรวมตัวกันของคนจำนวนหนึ่งที่ต่างมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างเดียวกัน โดยปรากฏออกมาเป็นกลุ่มก้อนในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นลักษณะการแสดงออกอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองหลวงหรือสังคมอุตสาหกรรม เพราะสังคมดังกล่าวเป็นที่รวมของอนุวัฒนธรรมอันเป็นชนต่างวัฒนธรรมและมีความหลากหลายซับซ้อนมาก

การแสดงออกนั้น เกิดจากปัจจัยบางอย่างบางประการที่เป็นตัวกระตุ้นให้คนทั้งกลุ่มทั้งสังคมต่างมีการแสดงออกร่วมกันทั้งหมดตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ การดังกล่าวนี้จัดเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนต่างแสดงออกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ

พฤติกรรมรวมหมู่ เป็นพฤติกรรมเฉพาะกิจการใดกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่ไว้วางแผนไว้ล่วงหน้าและมีไว้วางแผนไว้ล่วงหน้าและอาจไม่ตั้งใจ และคาดคิดมาก่อนเลยก็ได้ แต่ทุกคนสามารถมีความรู้สึกนึกคิดตรงกัน ทั้ง ๆ ที่คนเหล่านั้นมิได้มีความคุ้นเคยหรือมีความสัมพันธ์กันมาก่อนเลย ดังนั้น พฤติกรรมรวมหมู่ จึงเป็นพฤติกรรมที่ยากจะกำหนดลงไปตายตัวได้ ทั้งยังไม่อาจวางกฎเกณฑ์ลงไปและไม่สามารถรู้ได้เลยว่า จะเกิดขึ้นเมื่อใด มีวัตถุประสงค์อย่างไร มีจำนวนสมาชิกที่มากหรือน้อยเท่าใด และจะสามารถสลายตัวเมื่อใด เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่อาจจะกำหนดลงไปตายตัวได้ว่าจะเป็นไปเช่นไร หากจะว่าไปแล้วพฤติกรรมรวมหมู่เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัจจัยทางสังคมโดยตรง ไม่ได้เกิดจากนิสัยหรือสันดานของแต่ละคนเลย

ในการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ เราไม่อาจจะศึกษาได้โดยตรง แต่ส่วนใหญ่จะอาศัยรูปแบบของพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน อันสามารถทำให้เกิดความเข้าใจได้มากขึ้น แต่ตามหลักการแล้ว นักวิชาการทั้งหลายต่างมีความเห็นว่า พฤติกรรมรวมหมู่เป็นที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมฝูงชน (Collective behavior as the crowd behavior) ประเภทหนึ่ง เพราะเป็นการแสดงออกที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้นมากที่สุด แต่หากพิจารณาพฤติกรรมรวมหมู่ในคำอื่น ๆ ควบคู่กัน เช่น มวลชน มหาชน ชบวนการทางสังคม เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ จึงต้องศึกษาถึงรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งนอกจากรูปแบบดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีรูปแบบอื่น ๆ อีก ซึ่งผู้ศึกษาคควรทำความเข้าใจต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจสภาพที่แท้จริงของพฤติกรรมรวมหมู่ ซึ่งมีกพบเสมอในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองหลวงหรือสังคมอุตสาหกรรม
 2. นักศึกษาอาจสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเอง และสามารถกำหนดตัวอย่างต่าง ๆ ของพฤติกรรมรวมหมู่ได้ ทั้งยังกำหนดตัวอย่างต่าง ๆ ของบรรดาโลกที่เกี่ยวกับความวุ่นวายทางสังคม
 3. สามารถกำหนดรู้ตัวอย่างต่าง ๆ ของปฏิกริยาลูกโซ่และการกระทำต่อกัน อันเป็นลักษณะการแสดงความหมาย โดยแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างปฏิกริยาลูกโซ่และการกระทำต่อกัน อันเป็นลักษณะการแสดงความหมายอันเป็นที่รู้จัก
 4. สามารถแสดงสิ่งต่าง ๆ ของปฏิกริยาลูกโซ่และการกระทำร่วมกัน อันเป็นลักษณะการแสดงความหมาย โดยการกำหนดรายละเอียดลงไปอย่างแน่ชัด
 5. นักศึกษาอาจทำสอบ ประเมินผลจากพฤติกรรมรวมหมู่โดยกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น การเข้าไปร่วมในพฤติกรรมนั้น ๆ การสังเกตเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเป็นต้น แล้วทำความเข้าใจในพัฒนาการของพฤติกรรมรวมหมู่
-

1. ความนำ

1.1 เรื่องทั่วไป

พฤติกรรมรวมหมู่ เป็นรูปแบบทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำทางสังคม โดยเกิดขึ้นจากการกระทำของคนหลาย ๆ คนที่ต่างร่วมกันแสดงออกมาทางพฤติกรรมตามความประสงค์ของแต่ละคน จัดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจปรากฏขึ้นเสมอในสังคมใดสังคมหนึ่ง และสามารถแสดงออกมาให้ปรากฏในขณะใดขณะหนึ่งก็ได้ โดยไม่กำหนดกาลและเทศะ ตลอดจนตัวบุคคลไว้ตายตัว ทั้งนี้เพราะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อสนองความประสงค์ของตน ๆ และเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ไม่สามารถจะคาดการณ์หรือพยากรณ์ได้ว่า การต่าง ๆ เหล่านั้น จะดำเนินไปอย่างไร มีเป้าหมายหรือกำหนดทิศทางไว้อย่างไร จะสิ้นสุดยุติลงเมื่อใด จึงเป็นการยากที่จะกำหนดลงไปตายตัวได้ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมรวมหมู่นั้น เป็นพฤติกรรมที่ไม่มีการควบคุมจากปทัสถานทางสังคม หรือปทัสถานทางวัฒนธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

1.2 การแสดงออกทางพฤติกรรมรวมหมู่

เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมที่มีมักแสดงออกมาทั้งในลักษณะที่มีความก้าวร้าวรุนแรง และความสุ่มเยือกเย็น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และปัจจัยที่เป็นตัวการสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อม อันเป็นตัวทำพฤติกรรมให้ปรากฏขึ้นและแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่าง ๆ

1.3 ที่มา : แหล่งกำเนิดพฤติกรรมรวมหมู่

ตามปกติแล้ว พฤติกรรมรวมหมู่นั้น มิได้เป็นพฤติกรรมที่มีพื้นฐานมาจากนิสัยสันดานเฉพาะตัวบุคคล ซึ่งแต่ละคนได้รับการถ่ายทอดมาจากพันธุกรรม หรือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตน ๆ เลย แต่ปัจจัยทางสังคมภายนอกบางอย่าง บางประการอันเป็นปัจจัยแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวการที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมรวมหมู่ขึ้น พฤติกรรมรวมหมู่มีมักปรากฏขึ้นในสังคมเมืองหลวงหรือสังคมอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะเป็นสังคมที่เป็นที่รวมของชนต่างวัฒนธรรม หรือเป็นที่รวมของอนุวัฒนธรรม ที่สมาชิกทุกคนต่างมีภูมิหลังแตกต่างกัน

1.4 สถานะของพฤติกรรมรวมหมู่

พฤติกรรมรวมมู่นั้นจัดว่าเป็นจรรยาภาพอย่างหนึ่ง เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่มีความคงที่ตายตัว โดยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคม อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับความเชื่อที่มีอยู่ต่อปรากฏการณ์นั้น ๆ ดังกรณีความจงรักภักดีต่อกลุ่มหรือพวกพ้องของตนเอง ซึ่งต่างมักจะระบุถึงการกระทำทางสังคมที่ซ้ำซากจำเจ (Horton & Hunt, p. 373 in N.J. Smelser, p.8) ที่มักจะพบเห็นอยู่เสมอในสังคมเมืองหลวง อันเป็นสังคมที่มีความหลากหลายด้านพฤติกรรมหรือวัฒนธรรม แต่พฤติกรรมรวมมู่นี้ บางอย่างก็เป็นพฤติกรรมที่ไม่ค่อยมีความรุนแรงมากนัก เพราะฉะนั้น ปรากฏการณ์ของพฤติกรรมรวมหมู่เหล่านี้จึงมีความเป็นแบบแผนน้อย แต่สามารถทำความเข้าใจได้มากที่สุดทีเดียว

1.5 การแสดงออกทางพฤติกรรมรวมหมู่ในรูปแบบต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความเป็นกายภาพ ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออกในความวิตกประสงค์ของแต่ละคน อันได้แก่ฝูงชน (crowds) ฝูงชนุ่นวาย (mobs) ความแตกตื่น (panics) ความคลั่งไคล้ (crazes) ฮิสทีเรียหมู่ (mass hysteria) หรืออุปาทานกลุ่ม (toxicopy) ความคลั่งนิยมชั่วคราว (fad) สมัยนิยม (fashion) การโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) มติมหาชน (public opinion) ขบวนการทางสังคม (social movements) และการปฏิวัติ (revolutions) เป็นต้น ซึ่งรูปแบบแต่ละอย่าง แต่ละประเภทดังกล่าวมาแล้วนี้ต่างล้วนมีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความไม่มีระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ปราศจากกฎเกณฑ์กติกาทางสังคมใด ๆ มาควบคุม และบางอย่างบางประเภทก็เป็นรูปแบบทางพฤติกรรมทางสังคมที่ไม่ประกอบด้วยเหตุผลใด ๆ เลย แต่สามารถปรากฏขึ้นมาได้โดยอำนาจของปัจจัยแวดล้อมทางสังคมบางอย่างที่ทำให้มันเกิดขึ้น

ตามที่เราเข้าใจกันทั่วไป การกระทำระหว่างกันทางสังคมทุกประเภท จัดเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ได้ แต่ที่ยอมรับกันเช่นนั้น อาจจะไม่ทำให้เข้าใจเรื่องพฤติกรรมรวมหมู่ให้กว้างขวางพอ เมื่อเป็นเช่นนั้น เราน่าจะจำกัดแน่ชัดลงไปทีลักษณะของ "พฤติกรรมทางสังคม" ซึ่งประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ที่พอประมวลมาเป็นแนวในการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ต่อไป

2. ลักษณะทั่วไปของพฤติกรรมรวมหมู่

พฤติกรรมรวมหมู่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง โดยเป็นพฤติกรรมที่มีการแสดงออกให้เป็นที่ปรากฏชัดเจน เช่นเดียวกับพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ แต่มีลักษณะเฉพาะของมันเองอันแตกต่างจากพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมรวมหมู่นั้นเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากนิสัยสันดานหรือพันธุกรรม แต่เกิดจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกมากระตุ้นให้เกิดขึ้นเมื่อเป็นเช่นนั้นพฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยไม่อาศัยกฎเกณฑ์ หรือกติกาทางสังคมใด ๆ มาควบคุม คุมขัง ๆ ก็คือเป็นพฤติกรรมที่ปราศจากพิธีสถานทางสังคมหรือพิธีสถานทางวัฒนธรรมควบคุมนั่นเอง ดังนั้นพฤติกรรมรวมหมู่จึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ ทั่วไป

ตามความรู้สึกที่ยอมรับกันทั่วไป ถือว่าการกระทำต่อกันหรือการแสดงออกที่มีต่อกัน และกันทางสังคมทุกประเภท จัดว่าเป็น "พฤติกรรมรวมหมู่" ได้ทั้งนั้น แต่ถ้านักว่าเราไม่กำหนดเกณฑ์ต่าง ๆ ของมันขึ้นมาเสียก่อนแล้ว อาจทำให้พฤติกรรมดังกล่าวนั้นไร้ความหมายไป และอาจทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องพฤติกรรมรวมหมู่คลาดเคลื่อนได้ (Horton & Hunt, 1987, p.373) ดังนั้นในการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ ผู้ศึกษาพึงกำหนดลักษณะทั่วไปของพฤติกรรมรวมหมู่ อันเป็นลักษณะที่กำหนดขึ้นมาเฉพาะพฤติกรรมรวมหมู่ ดังนี้.-

2.1 เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว (Episodio) เป็นปรากฏการณ์ทางพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจหรือเกิดขึ้นเพื่อการนั้น ๆ โดยเฉพาะ ไม่ทั่วไปสำหรับการประเภทอื่น ๆ นั่นคือ เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำ คือเป็นปรากฏการณ์ที่ขึ้นอยู่กับโอกาสพิเศษมากกว่าที่จะเป็นไปตามปกติหรือเกิดขึ้นประจำ การเกิดขึ้นของพฤติกรรมรวมหมู่ในลักษณะเช่นนี้ ส่วนใหญ่มักขึ้นอยู่กับกาลและเทศะที่จะเอื้ออำนวยต่อสภาพการณ์ของมันเอง เพราะฉะนั้นพฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่อาจดำรงสภาพความเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ที่มีความคงทนถาวรอยู่คงที่ได้ นาน เช่นพฤติกรรมประเภทอื่นได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น การเกิดพฤติกรรมรวมหมู่ จึงเป็นเรื่องของการแสดงออกถึงความประสงค์ของผู้ร่วมแสดงพฤติกรรมว่ามีวัตถุประสงค์หรือมีความต้องการอย่างไร เมื่อได้สนองความประสงค์แล้ว พฤติกรรมรวมหมู่ก็จะสลายตัวไปเอง ดังนั้น พฤติกรรมรวมหมู่ในลักษณะนี้ จึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในบางครั้งบางโอกาสมากกว่าที่จะเกิดขึ้นตามปกติหรือเป็นประจำ (Ibid., p.373) ลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว หรือเป็นลักษณะเฉพาะกิจเช่นนี้ ศึกษาได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.1.1 การเปิดโอกาสให้ประชาชนขึ้นไปเดินชมสะพานพระราม 9 ซึ่งถือว่าเป็นสะพานแขวนที่มีช่วงยาวที่สุดในโลกของประเทศไทย ก่อนเปิดเป็นทางการ เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2530 และการจัดการแข่งขันวิ่งมิมาราธอนข้ามสะพานนี้ เพื่อหาเงินทุนเกล้าถวายในการสร้างตึกร้อยปีศิริราช ปรากฏว่ามีประชาชนมาร่วมกันมาก การเช่นนี้มิได้จัดให้มีขึ้นเป็นประจำหรือตลอดเวลา แต่เป็นการจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ดังกรณีการประชุมของประชาชนที่ขึ้นไปเดินบนสะพานพระราม 9 ก็คือ การแข่งขันวิ่งมิมาราธอนข้ามสะพานพระราม 9 ก็คือ เป็นการจัดขึ้นเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบนักรัศมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

2.1.2 การชุมนุมเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ ตามประเพณีและวัฒนธรรมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมทางศาสนาเนื่องในโอกาสต่าง ๆ อันเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากศกาทิกทางสังคมที่ปรากฏออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี ดังกรณีต่อไปนี้

2.1.2.1 ทางศาสนา- การชุมนุมเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น การประกอบพิธีกรรมในวันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันมาฆบูชา เป็นต้น

2.1.2.2 ทางประเพณี - การชุมนุมในเทศกาลสำคัญ ๆ ของชาติ เช่น ประเพณีตรุษสงกรานต์ สาร์ท ลอยกระทง เป็นต้น

2.1.2.3 ทางวัฒนธรรม - การจัดงานบางประเภทเพื่อเสริมคุณภาพชีวิตของคนไทย เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การบรรพชาอุปสมบทในพุทธศาสนา การประกอบพิธีมงคลสมรส เป็นต้น

2.1.3 การดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีการสิ้นสุดแต่ละครั้งแต่ละหน เช่น

2.1.3.1 การคอยรถประจำทางโดยแต่ละคนต่างมีเป้าหมายที่จะขึ้นรถสายใดสายหนึ่งเพื่อไปสู่สถานที่ใดที่หนึ่ง

2.1.3.2 การไปเดินหาซื้อสินค้าตามห้างสรรพสินค้า

เป็นต้น

การต่าง ๆ เหล่านี้ มิได้เกิดขึ้นตลอดไป แต่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นชั่วคราวชั่วคราวเมื่อบรรลุเป้าหมายแล้ว พฤติกรรมรวมหมู่ก็จะสลายตัวไปโดยปริยาย ตามกาล เวลา และ โอกาส

- 2.2 ปราศจากโครงสร้าง (Unstructured) เป็นลักษณะประการหนึ่งของพฤติกรรมรวมหมู่ โดยเป็นภาวะที่ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกระบวนการที่จะให้ปฏิบัติตาม (Horton & Hunt, p.373) ทลอคจนวิธีดำเนินการ (procedure) ที่จะปฏิบัติตามต่าง ๆ ได้ เนื่องจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามลักษณะนี้ จะไม่มีกฎเกณฑ์หรือกระบวนการที่จะดำเนินการหรือปฏิบัติตามใด ๆ โดยเฉพาะ ดังนั้นลักษณะประการที่สองนี้ จึงเป็นเรื่องบังเอิญถึงพฤติกรรมที่ปราศจากโครงสร้างโดยตรง จะเกิดขึ้นหรือสลายตัวไปเมื่อใดก็ได้ ทั้งนี้ เพราะไม่มีข้อกำหนดอันเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับหรือกระบวนการใด ๆ ที่จะปฏิบัติตาม พร้อมทั้งไม่มีแบบแผนที่จะยึดถือเป็นแนวในการดำเนินการทุกรูปแบบได้ ดังนั้น ลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่ชนิดนี้ จึงเป็นลักษณะที่ไม่อาจหาข้อกำหนดหรือวิธีประจำใด ๆ อันเป็นกติกาทางสังคมมาเป็นข้อกำหนดเพื่อชี้ชัดลงไปโดยเฉพาะได้

ลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่ที่ว่าปราศจากโครงสร้างนี้ หากจะกล่าวโดยแน่ชัดลงไปจนสามารถระบุลงไปได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่มีรูปร่างอย่างไร ใครเป็นหัวหน้าหมู่คณะในการดำเนินการหรือก่อพฤติกรรมเช่นนี้ การต่าง ๆ จะดำเนินการไปอย่างไร เป็นต้น ทางล้วนเป็นเรื่องที่ไม่อาจกำหนดแน่ชัดลงไปได้ ลักษณะดังกล่าวนี้ พึงศึกษาจากกรณีตัวอย่างดังต่อไปนี้.-

- 2.2.1 กรณีการประชุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญของนิสิต นักศึกษา และประชาชนของไทย เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 จนเกิดวันมหาวิปโยคขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น เป็นการแสดงออกกันอย่างพร้อมเพรียง โดยไม่มีการบังคับ แต่ทุกคนต่างมีเป้าหมายพร้อมทั้งวัตถุประสงค์และทำด้วยความสมัครใจ ในกรณีเช่นนี้ จึงไม่มีโครงสร้างของการชุมนุมที่มีรูปแบบเฉพาะ ในลักษณะของการวางแผนหรือวางโครงการไว้ล่วงหน้า เช่น ไม่มีหัวหน้าโดยเฉพาะ ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ เป็นต้น

2.2.2 การเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงที่จังหวัดภูเก็ต จากกรณีการคัดค้านการสร้างโรงงาน แทนทาส้ม เมื่อ พ.ศ. 2529 (ดูในเรื่องการแพร่ทิศต่อทางสังคม)

2.2.3 ประชาชนรวมประท้วงต่ออาชญากรหรือผู้ร้ายที่ถูกจับได้ ขณะปฏิบัติงานหรือขณะปรากฏตัว เช่น การกระชกสายสร้อยในที่สาธารณะ มีผู้พบเห็นแล้วตะโกนออกมา ทุกคนที่อยู่ในที่นั้นจะต่างพากันรวมประท้วงต่ออาชญากรผู้นั้น เป็นต้น

การกระทำต่าง ๆ ตามตัวอย่างเหล่านี้ จะไม่ปรากฏโครงสร้างของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ปรากฏชัดเลยว่า ใครเป็นหัวหน้า หรือใครเป็นผู้ชักนำ

2.3 ไม่สามารถคาดการณ์หรือพยากรณ์ล่วงหน้าได้ (Usually unpredictable)

เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของพฤติกรรมรวมหมู่ที่ไม่สามารถจะบอกทิศทางหรือผลลัพธ์ที่เกิดจากพฤติกรรมนี้ อันเป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าได้ (Ibid., p.373) ว่า จะมีทิศทางหรือผลที่เกิดจากพฤติกรรมนี้ล่วงหน้าได้ ทั้งนี้ เพราะพฤติกรรมรวมหมู่ เป็นพฤติกรรมที่ไม่อาจกำหนดให้แน่ชัดลงไปได้ว่า เมื่อเกิดพฤติกรรมเช่นนี้ขึ้นมาแล้ว จะมีผลติดตามมาเป็นอย่างไร ซึ่งใคร ๆ ก็ไม่อาจจะคาดคะเนหรือเดาเหตุการณ์ได้ว่า อะไรจะเกิดขึ้นในสถานการณ์เช่นนี้ จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถบอกผลที่จะเกิดจากการนี้ได้ ไม่ว่าจะ เป็นทิศทางหรือจะปฏิบัติการเป็นไปอย่างไร ตัวอย่างในข้อนี้พึงศึกษาได้จากตัวอย่างข้อ 2 ข้างต้น ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกัน

2.4 ไร้เหตุผล (Usually irrational) เป็นลักษณะประการหนึ่งของพฤติกรรมรวมหมู่ตามหลักการแล้วลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่รูปแบบนี้ จัดว่าเป็นภาวะที่ไร้เหตุผล ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมักจะถูกชี้นำจากความเชื่อ ความหวัง ความกลัว และความเกลียดชังอันปราศจากเหตุผล (Ibid., p.373) เป็นภาวะที่สภาพจิตของสมาชิกถูกควบคุมจากปรากฏการณ์ทางจิตบางประเภท อันเป็นปรากฏการณ์ของจิตไร้สำนึก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทางที่ขาดการควบคุมที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพสังคม การแสดงออกทางพฤติกรรมในลักษณะนี้ มักไม่คำนึงถึงความถูกต้อง หรือความมีเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของสมาชิก พึงศึกษาได้จากกรณีตัวอย่างต่อไปนี้.-

- 2.4.1 ผู้ชมที่ชุมนุมกันเพื่อขอตัวเลขหรือหาตัวเลขจากการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลสำคัญหรือจากวัตถุบางประเภท เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลสำคัญบางดาววัตถุบางปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น จอมปลวก ต้นไม้ บ้าง โดยการเห็นสัญลักษณ์บางอย่าง แล้วนำไปตีความหมายเพื่อนำไปหาซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลบ้าง สลากกินรวบบ้าง ตามตัวเลขที่ตนคิดว่าจะเป็นไปได้
- 2.4.2 การชุมนุมเพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยคิดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะสามารถช่วยให้ตนได้รับสิ่งพึงประสงค์ได้ เช่น ขอให้ถูกล็อตเตอรี่ สอบได้ได้ ใ้งานทำ เป็นต้น
- 2.4.3 การขอร้องอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ความปลอดภัยแก่ตนในรูปต่าง ๆ เช่น ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ พ้นจากภราษภัย พ้นจากการถูกเบียดเบียนจากภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นต้น
- 2.4.4 การทำพิธีขอความช่วยเหลือจากธรรมชาติในเมื่อประสบภัยบางอย่างบางประการ เช่น การทำพิธีขอฝน เป็นต้น

ทุกรูปแบบของลักษณะทั่วไปของพฤติกรรมรวมหมู่ที่ได้อธิบายถึงนี้ แม้จะไม่ถูกต้องตรงตามลักษณะที่ใช้อยู่ทั่วไปในที่ต่าง ๆ ก็ตาม แต่ก็ต้องถือว่าลักษณะทั่วไปดังกล่าวนี้ ก็มีแนวทางที่ค่อนข้างจะใกล้เคียงกันเป็นส่วนมาก (Ibid., p. 273)

ลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าแต่ละอย่างแต่ละประเภทต่างล้วนเป็นลักษณะอันสามารถทำให้เกิดพฤติกรรมรวมหมู่ขึ้นมาได้ เพราะใช้เป็นเครื่องบ่งบอกให้รู้ถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ อันเป็นพฤติกรรมการรวมตัวของคนในลักษณะต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงต่อไป

3. นิยามพฤติกรรมรวมหมู่ (Definition of Collective Behavior)

ในการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ สิ่งที่มีผู้ศึกษาส่วนใหญ่ต้องการมากที่สุดก็คือมักจะตั้งคำถามว่า "พฤติกรรมรวมหมู่ คืออะไร" ทั้งนี้ เพราะต้องการจะรู้เฉพาะลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่เท่านั้น การรู้เพียงเท่านั้นไม่อาจทำให้เข้าใจพฤติกรรมรวมหมู่แจ่มแจ้งได้

เป็นการรู้เฉพาะลักษณะของมันเท่านั้นเอง

- 3.1 นักสังคมวิทยาหลายท่านได้กล่าวถึงพฤติกรรมรวมหมู่ไว้ต่าง ๆ กัน การกล่าวนั้นจะเป็นไปในลักษณะของการแสดงความคิดเห็นตามทัศนะของตน ๆ ที่ต่างได้รับประสบการณ์มา หรือโดยความคิดเห็นของนักสังคมวิทยานั้นเอง ตามปกติ พฤติกรรมรวมหมู่นั้น เป็นเรื่องของการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนจำนวนมาก แต่การแสดงออกในลักษณะเช่นนี้ยังไม่อาจให้ความกระจ่างได้เพียงพอเพราะเป็นเพียงความคิดเห็นที่อยู่ในวงจำกัดของนักวิชาการเท่านั้น
- 3.2 Herbert Blumer ได้กล่าวสรุปถึงรูปแบบที่สำคัญ ๆ ด้านการรวมตัวกันในรูปต่าง ๆ เช่น ฝูงชน มหาชน และขบวนการทางสังคม รูปแบบเหล่านี้ถือว่าเป็นแบบของการรวมกลุ่มกันอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่เรียกว่า "พฤติกรรมรวมหมู่" ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ตามหลักการทั่ว ๆ ไป แล้วจะใช้แทนกันได้ และโดยที่ Blumer ได้ชี้ออกมาว่า "พฤติกรรมทางสังคมทั้งหมด จัดว่าเป็นพฤติกรรมรวมหมู่" นั้น เพราะใช้เป็นการบ่งถึง "เฉพาะชนิดหรือแยกเป็นประเภท ๆ " ตามความพอใจของตน ๆ และใช้เป็นคำแสดงถึงการชุมนุมกันด้วย (Turner & Killian, 1987, p.3) ตามหลักทั่วไปแล้ว Blumer เห็นว่ารูปแบบสำคัญ ๆ ของการรวมหมู่นั้น จะปรากฏในรูปของ "ฝูงชน" "มหาชน" และ "ขบวนการทางสังคม" แทน (Ibid., p.3) เมื่อกำหนดลักษณะเช่นนี้แล้ว Blumer จึงเห็นว่า กลุ่มทางสังคมทุกประเภทจัดเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ทั้งสิ้น ดังนั้น พฤติกรรมรวมหมู่จึงหมายถึงเอาการกระทำต่าง ๆ ในทันทีทันใดของคนจำนวนหนึ่งที่มารวมตัวกันในกระสวนต่าง ๆ ที่ปราศจากโครงสร้างโดยการเกี่ยวข้องกันของพฤติกรรมตามเวลาที่กำหนดไว้ (Tischler, Witten & Hunter, 1983, p.526) เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมรวมหมู่จึงมุ่งที่การแสดงออกในรูปของการกระทำที่ปรากฏทางรูปธรรมหรือกายภาพอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นที่รู้และยอมรับกันในสังคม เช่น ฝูงชนมุ่งดูอุบัติเหตุทางรถยนต์ หรือนักศึกษาที่มาฟังบรรยายในห้องบรรยาย เป็นต้น
- 3.3 เนื่องจากพฤติกรรมรวมหมู่ เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในรูปต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมทางสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้ เราอาจนิยามพฤติกรรมรวมหมู่ว่า "เป็นแบบของพฤติกรรมทางสังคม" ซึ่งมีการชุมนุมกันตามปกติ

- 3.4 ในการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ เพื่อที่จะใคร่รู้ว่าเป็นการศึกษาเรื่องอะไรกันแน่ นักศึกษา หึงทำความเข้าใจไว้ควยว่า พฤติกรรมรวมหมู่นั้น เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของ คนหมู่มากหรือเป็นการกระทำของคนทั้งสังคม ไม่ว่าพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นจะได้มี การนัดหมายหรือวางแผนมาก่อนหรือไม่ก็ตาม แต่เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่เกิดจาก บังคับภายนอกมากกว่า ไม่ใช่เกิดจากนิสัยสันดานแต่อย่างใด เพราะฉะนั้น พฤติกรรม รวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมของกลุ่มในลักษณะที่บุคคลทั้งหลายในกลุ่มนั้นกระทำการควยแรง จูงใจ ความรู้สึก และทัศนคติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เสมือนว่ากลุ่มนั้นคือคนคนเดียว (พ.ส.ร., น.38)
- 3.5 บังคับต่าง ๆ ที่เป็นตัวการให้เกิดพฤติกรรมรวมหมู่นั้น อาจเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ กัน ดังกรณีชาวลิอิกที ผูกชนวนวาย (mobs) ก็คือ ถือว่าเป็นตัวอย่างให้นักสังคมวิทยาเรียก ได้เต็มปากว่า "พฤติกรรมรวมหมู่" ซึ่งหมายถึงการกระทำ ความคิด และการแสดงออก ทางอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก และมักไม่ปฏิบัติตามปทัสถานทางสังคมที่กำหนดไว้ (Macdonis, J.J., 1987, p.583) อันอาจทำให้พฤติกรรมรวมหมู่มีรูปแบบต่าง ๆ มากมาย
- 3.6 แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมรวมหมู่นั้นจะปรากฏในรูปแบบใดก็ตาม มักจะดำรงอยู่ใน ระยะเวลาอันสั้น ไม่นานคงถาวร ดังนั้น พฤติกรรมรวมหมู่จึงมีฐานะเป็นสภาวะรวมหมู่ (Collectivity) ซึ่งหมายถึงคนจำนวนมากซึ่งต่างมีการกระทำต่อกันที่กำหนดไว้กับ คนอื่น ๆ และต่างไม่ได้มีส่วนร่วมกับปทัสถานที่กำหนดไว้ดีแล้ว และรวมชุมนุมกัน (Ibid., p.584) โดยต่างมีความรู้สึกและวัตถุประสงค์ตรงกัน ในลักษณะของจิตรวมหมู่ (Collective mind) จะมีความเป็น "ฝูงชน" มากกว่า ซึ่งจะหมายถึงการมารวม ตัวกันชั่วคราวของคนต่างที่มีความตั้งใจตรงกัน (Ibid., p.585) โดยมีได้นัดหมาย หรือวางแผนไว้ล่วงหน้า ดังนั้น พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกโดยอาศัย บังคับบางประการ เป็นตัวเร้า หรืออาศัยสิ่งแวดล้อมทางสังคมนั่นเองเป็นตัวการสำคัญ
- 3.7 สาขาที่เกี่ยวข้อง : จากขอบเขตที่ได้นิยามมานี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมวิทยา เท่านั้น ไม่เกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม เพราะเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ที่มุ่งถึงการกระทำต่าง ๆ ด้านการรวมหมู่ หรือการกระทำต่าง ๆ ของคนหมู่มาก จึงไม่ถือว่าเป็นแบบอย่างของ พฤติกรรมเฉพาะตัวบุคคล หรือปัจเจกบุคคล (Ibid., p.3) เพื่อเป็นเช่นนี้

พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นวิชาที่มีเนื้อหาทางค่านิยมวิทยามากกว่าจิตวิทยาสังคม เพราะเป็นเรื่องของการแสดงออกของคนหมู่มาก อันเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนทั้งสังคม

3.8 ในบางกรณีเราอาจมองการแสดงออกของคนใดคนหนึ่งที่มีการแสดงออกในรูปของ "ปัจเจกบุคคล" อันเป็นเรื่องการแสดงออกเฉพาะตัวบุคคล ตามสภาพที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมเช่นนี้แม้จะปรากฏแก่คนจำนวนมากก็ตาม เมื่อปรากฏในรูปของปัจเจกบุคคลจัดอยู่ในประเภทจิตวิทยาสังคมเพราะมุ่งเฉพาะที่ตัวบุคคล มิใช่ทั้งสังคม

3.9 หากจะมีปัญหาขึ้นมาว่า พฤติกรรมรวมหมู่จัดเป็นสังคมวิทยาหรือจัดเป็นจิตวิทยาสังคม เพื่อมิให้เกิดความไขว้เขว ผู้ศึกษาพึงศึกษาได้จากปัจจัยหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวการให้เกิดพฤติกรรมรวมหมู่นั้น ๆ ในที่นี้ ถือว่าเป็นการศึกษาทางค่านิยมวิทยา เพราะเน้นพฤติกรรมของคนจำนวนมาก หรือของคนทั้งสังคม มิได้มุ่งเอาพฤติกรรมเฉพาะตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นสมาชิกของกลุ่มโดยเฉพาะดังได้กล่าวแล้ว

4. การศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ : เหตุที่ต้องศึกษาและความสำคัญ

พฤติกรรมรวมหมู่เป็นพฤติกรรมของคนจำนวนหนึ่งที่ต่างแสดงออกโดยปราศจากการควบคุมจากปทัสถานทางสังคมหรือปทัสถานทางวัฒนธรรม เป็นที่แสดงออกถึงพฤติกรรมที่ปราศจากโครงสร้าง ไม่มีเหตุผล ในการก่อสร้างพฤติกรรมรวมหมู่ขึ้นมา โดยพฤติกรรมนั้น ๆ มักขึ้นอยู่กับกรเร้าทางอารมณ์จากปัจจัยต่าง ๆ อันเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมในขณะนั้น ๆ

จากกรณีดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าพฤติกรรมรวมหมู่นั้นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความสำคัญมาก เป็นพฤติกรรมที่ควรแก่การศึกษาอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความรู้เท่าทันและมีความเข้าใจโดยสามารถนำมาแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น อันจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ซึ่งเป็นที่รวมของคนหมู่มาก ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ จึงเป็นเรื่องสำคัญมากประการหนึ่ง ไม่ใช่เพราะเป็นพฤติกรรมที่เนื่องมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยกระตันทัน อันจัดเป็นข่าวสำคัญของเหตุการณ์เท่านั้น และบางครั้งก็สามารถเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ทางสังคมได้ อีกประการหนึ่ง เนื่องจากพฤติกรรมรวมหมู่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเองโดยอาจทำให้เกิดปทัสถานทางสังคมและค่านิยมใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ (Broom & Selznick, 1973, p.236) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษา และพยายาม

ทำความเข้าใจ เพื่อให้เกิดความรู้เท่าทันและนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาวการณ์การเกิด
พฤติกรรมรวมหมู่ขึ้น

จากกรณีดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นว่าพฤติกรรมรวมหมู่เป็นพฤติกรรมที่มีความ
สำคัญสำหรับสังคมมาก โดย

1. เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเอง พฤติกรรมรวมหมู่นั้นเป็นพฤติกรรมที่สามารถก่อ
ให้เกิดปทัสถานทางสังคมและค่านิยมใหม่ ๆ ขึ้นได้ โดยนัยนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงมัก
จะปรากฏออกมาในรูปของการกระทำต่าง ๆ ที่ปราศจากโครงสร้าง

2. สร้างรูปแบบของการกระทำและกลุ่มใหม่ ๆ ขึ้น โดยเป็นผลที่เกิดขึ้นจาก
การตอบสนองต่อความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากความต้องการ ความกดดัน และความตื่นตัวมากกว่า
ผลทางกิจกรรมที่แต่ละคนร่วมมือกันทำ ในกรณีเช่นนี้จะเห็นได้จากการพัฒนาโครงสร้างที่ไม่
เป็นทางการในสังคม (สมาคม - association) ต่าง ๆ นั้นส่วนใหญ่เป็นผลที่มาจาก
พฤติกรรมรวมหมู่ทั้งสิ้น

3. เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันประจำสังคมและพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้ก่อ
ให้เกิดรูปแบบในทันทีทันใดเสมอไป

4. มีโลกทัศน์กว้างขวาง การศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ทำให้เห็นโลกด้านสังคมจาก
จุดยืนที่เกี่ยวกับการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิกด้วยกัน เกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันครั้งแล้วครั้ง
เล่า เพื่อให้เกิดความคงที่มั่นคง และเกี่ยวกับโลกทัศน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

(Broom & Selznick, 1973, p.236-237)

เมื่อได้ทราบความเป็นไปต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว จะทำให้เกิดความเข้าใจและรู้
เท่าทันกับสภาวการณ์การเกิดพฤติกรรมรวมหมู่ขึ้น อันจะทำให้สามารถปรับตัวเพื่อให้สามารถ
ดำรงอยู่ในสังคมในโลกสมัยใหม่ หรือในสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรมและเป็นสังคมที่รวมของชนต่างวัฒนธรรม ดังนั้น พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็น
พฤติกรรมที่ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามปกติ (Unusual) เนื่องจากโครงสร้างทาง
สังคมที่มีอยู่เดิมได้เปลี่ยนแปลงและสลายตัวไป คนส่วนใหญ่จึงได้เริ่มคิดตามปทัสถานที่เกิดขึ้น
ใหม่ ๆ ของพฤติกรรม โดยมีบทบาทที่มักจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวการณ์ทางสังคม

2. มีระดับการเร้าทางอารมณ์สูง (a high level of emotional arousal) นั่นคือประชาชนเกิดความรู้สึกทางอารมณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความโกรธ ความตื่นเต้น เป็นต้น สูงมาก ด้วยเหตุนี้ พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นตัวเร้าทางอารมณ์ ไม่เพียงแต่การเข้าร่วมในเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นผู้รวมหมู่หรือมองเห็นเหตุการณ์ ซึ่งอาจมีอารมณ์ร่วมในเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วย

3. เกิดความรู้สึกจำเป็นพลัน (a sense of urgency) โดยประชาชนเกิดความรู้สึกว่าอะไรมันจะเกิดขึ้นก่อนจะมาถึงตามโอกาสที่มันจะสามารถเป็นไปได้

4. มีลักษณะเลื่อนลอยและไม่สามารถคาดการณ์ได้ (fluid and unpredictable) ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ไม่ว่าจะเป็นผู้ก่อการเองหรือผู้ควบคุมเหตุการณ์

5. การทำงาน ๆ จะสิ้นสุดไปภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ เท่านั้น (lasted only a few hours each days) นั่นคือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะสามารถยุติลงได้ในเวลาใดเวลาหนึ่ง ในเมื่อวัตถุประสงค์ของสมาชิกได้รับการตอบสนองแล้ว

6. มักเกิดขึ้นเป็นกรณีพิเศษ หรือเกิดขึ้นเฉพาะกรณี ๆ ไป (arose out of a specific social context) โดยที่พฤติกรรมนั้น ๆ มักเกิดจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ทั่วไปสำหรับปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทอื่น ๆ (ดูรายละเอียดใน Smelser, 1981, p. 131)

อย่างไรก็ดีทั้งหมดนี้ ก็จัดเป็นลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่อย่างหนึ่งตามที่เสนอของ Smelser ซึ่งในเรื่องลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่ จะมีลักษณะกว้างขวางที่ไปถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยบางประการทางสังคมที่เป็นตัวการให้เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ดี พฤติกรรมรวมหมู่ก็จัดว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่มีปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกสังคมดังกล่าวแล้ว

เนื่องจากพฤติกรรมรวมหมู่ เป็นพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นโดยที่ไม่ได้วางโครงการหรือตั้งเป้าหมายไว้ล่วงหน้า การที่คนจำนวนหนึ่งต่างมีพฤติกรรมตรงกันดังกล่าวแล้ว จึงถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับสังคมมาก ทั้งนี้เนื่องจากไม่ได้คิดไว้หรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น การเกิดพฤติกรรมรวมหมู่ขึ้น จึงเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งทางสังคม แม้ว่าพฤติกรรมรวมหมู่ นั้น จะเป็นรูปแบบหนึ่ง ๆ ทางสังคมก็ตาม ความสำคัญของพฤติกรรมรวมหมู่จึงอยู่ที่ว่า

เกิดขึ้นโดยมิได้นึกหมายกันไว้และสมาชิกสังคมแต่ละคนต่างมีเป้าหมายตรงกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นเรื่องที่นำศึกษาในกรณีที่มีการที่คนจำนวนหนึ่งเกิดความรู้สึกด้านพฤติกรรมรวมหมู่ขึ้นโดยมิได้นึกหมายกันไว้ก่อน อาศัยอะไรเป็นปัจจัยให้เกิดหรืออะไรเป็นตัวการให้เกิด และเมื่อเกิดแล้วทำอย่างไรจึงจะมีความเป็นปกติ ไม่ทำความวุ่นวายระส่ำระสายให้เกิดขึ้นในที่ทั่ว ๆ ไป เพราะฉะนั้น ความจำเป็นที่ต้องศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ก็คือ ความสำคัญของพฤติกรรมรวมหมู่ก็คือ จึงอยู่ที่การเกิดขึ้นกับคนหมู่มาก โดยมิได้วางแผนไว้ล่วงหน้า และพฤติกรรมนั้นสามารถเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ดังนั้น เบื้องหลังของพฤติกรรมจึงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษา เพราะความสำคัญของมันที่บางแห่งหรือบางครั้งกลายเป็นเรื่องที่ยุ่งยากต่อการที่จะทำความเข้าใจอีกด้วย

บทสรุป

1. พฤติกรรมรวมหมู่ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำทางสังคม ปกติแล้วพฤติกรรมรวมหมู่จะเป็นพฤติกรรมที่ปราศจากโครงสร้าง คือปราศจากกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานทางสังคมควบคุม จะเกิดขึ้นและสลายตัวไป เมื่อใดก็ได้ มักมีการแสดงออกในลักษณะที่ไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าหรือนัดหมายกันมาก่อน การแสดงออกมักเป็นไปในลักษณะที่ก้าวร้าว รุนแรง ปราศจากเหตุผล ส่วนใหญ่จะเกิดจากปัจจัยภายนอกอันเป็นสภาพแวดล้อม มิได้เกิดขึ้นมาจากนิสัยสันดานหรือพันธุกรรมที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และมักเกิดขึ้นในสังคมที่เป็นที่รวมของชนต่างวัฒนธรรมหรืออนุวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองหลวงหรือสังคมอุตสาหกรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมรวมหมู่จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่มีความคงที่ตายตัว มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นสภาพแวดล้อม การแสดงออกนั้น จะมีรูปแบบประเภทต่าง ๆ อันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของบรรดาสมาชิกเอง

2. พฤติกรรมรวมหมู่เป็นพฤติกรรมที่มีการกระทำต่อกันหรือมีการแสดงออกที่มีต่อกันและกันทางสังคม มักเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือเฉพาะกิจ คือไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำ เช่นพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ เป็นพฤติกรรมที่ไม่มีโครงสร้างคือไม่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า จึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีกฎเกณฑ์ หรือกระบวนการที่จะดำเนินการใด ๆ โดยเฉพาะ นอกจากนี้ พฤติกรรมเช่นนี้ ยังเป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถจะคาดการณ์หรือพยากรณ์ล่วงหน้าได้ว่า จะเกิดขึ้นเมื่อใด เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะเป็นไปเช่นใด จนแม้ที่สุดจะสลายตัวไปเมื่อใด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่ขาดเหตุผล โดยมักจะถูกชี้นำจากความเชื่อ ความหวัง ความกลัว ตลอดจนความเกลียดชังอันปราศจากเหตุผล

3. ในการกำหนดแน่ชัดลงไปเกี่ยวกับพฤติกรรมรวมหมู่นั้นพึงทำความเข้าใจไว้ด้วยว่า พฤติกรรมรวมหมู่นั้น เป็นการแสดงออกให้ปรากฏด้านกายภาพ ซึ่งการแสดงออกนี้เป็นผลมาจากปัจจัยที่เป็นต้นเหตุให้เกิดพฤติกรรมขึ้น ซึ่งปัจจัยนี้อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเฉพาะบุคคลก็มี เกิดพฤติกรรมทั้งสังคมก็มี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางประการ ในที่นี้เป็นพฤติกรรมรวมหมู่ที่เป็นการแสดงออกของคนทั้งสังคม เพราะเป็นการศึกษาทางสังคมวิทยาไม่ใช่เป็นการแสดงออกส่วนบุคคล ซึ่งเป็นการศึกษาทางจิตวิทยาสังคม ดังนั้น พฤติกรรมทางสังคมทั้งหมด จึงเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ เป็นการแสดงออกในรูปกลุ่มทางสังคม อันเป็นพฤติกรรมของคนหมู่มาก ที่ต่างคนต่างมีการแสดงออกตามวัตถุประสงค์ที่ตรงกันในลักษณะของสภาวะรวมหมู่และจิตรวมหมู่

4. มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ เพราะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกตามวัตถุประสงค์หรือความรู้สึกของคนทั้งสังคมและเนื่องจาก เป็นพฤติกรรมที่สามารถเกิดขึ้นเองได้ โดยไม่ใ้มีการวางแผนหรือนัดหมายไว้ล่วงหน้า มีการสร้างรูปแบบของการกระทำ และกลุ่มใหม่ ๆ ขึ้น อันเป็นผลจากการตอบสนองทางอารมณ์สามารถเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันได้ โดยไม่จำเป็นต้องก่อให้เกิดรูปแบบขึ้นในทันทีทันใดเสมอไป มีโลกทัศน์กว้างขวาง เพราะสมาชิกส่วนใหญ่มักเห็นโลกทางสังคมมากขึ้น มีความรู้ความเข้าใจโลกทางสังคมมากขึ้น ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรู้ เพื่อที่จะสามารถประยุกต์วิชาการกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ๆ ให้สามารถเป็นไปได้อย่างดี

5. พฤติกรรมรวมหมู่ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่เป็นสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในกรณีเช่นนี้จะเห็นว่า เป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามปกติ อันเกิดขึ้นจากสังคมที่ไ้เปลี่ยนแปลงและสลายตัวไป คนส่วนใหญ่จึงมักติดตามปทัสฐานของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ และเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์ทางสังคม บางครั้งมีการ เร้าทางอารมณ์สูง อันเกิดขึ้นจากความรู้สึกค้ำต่าง ๆ เป็นพฤติกรรมที่มี ความรู้สึกฉับพลัน อันสามารถก่อให้เกิดพฤติกรรมรวมหมู่ได้ตามกาลและโอกาส พฤติกรรมเช่นนี้จึงมักมีลักษณะ เลื่อนลอย ไม่สามารถคาดการณ์อะไรได้ และอาจสิ้นสุดไ้ภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ในเมื่อไ้مبرรดูวัตถุประสงค์หรือมรรดูเป้าหมายของสมาชิกแล้ว

คำศัพท์ที่ควรรู้

การกระทำทางสังคม - Social action

1. การใช้ความเพียรพยายามร่วมกันของกลุ่ม หรือของคนจำนวนมาก จะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม
2. ความเพียรพยายามร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคม ความเพียรพยายามนี้อาจจะทำในรูปขบวนการทางสังคม ที่มุ่งปฏิรูปสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ทางการเมือง ทางอุตสาหกรรม และทางสังคม
(พ.ศ.ร. 2524, น. 333)

ปทัสสถานทางสังคม, บรรทัดฐานทางสังคม - Social norms

แนวทางหรือวิถีทางของการกระทำหรือความประพฤติเฉพาะอย่าง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทางสังคม ตามความคาคหมายของกลุ่ม หรือค่านิยมของสังคมนั้น
(พ.ศ.ร., น.353)

ปรากฏการณ์ทางสังคม - Social phenomena

เหตุการณ์ ข้อเท็จจริง หรือเหตุที่เกิดขึ้น ซึ่งในทางสังคมถือว่าน่าสนใจ และในทางวิทยาศาสตร์ถือว่าสามารถให้คำพรรณนา และคำอธิบายได้ ตัวอย่างเช่นการย้ายถิ่นของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมือง การเกิดอาชญากรรม การแพร่ทำที่ทางการเมืองที่นิยม ความรุนแรง ฯลฯ ปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นข้อมูลหรือพื้นฐานของสังคมศาสตร์
(พ.ศ.ร., น.356)

พฤติกรรมทางสังคม - Social Behavior

: พฤติกรรมเฉพาะบุคคลหรือบรรดาบุคคล ซึ่งสนองตอบต่อพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาที่มุ่งหวังของคนอื่น ๆ, บรรดาบุคคลเหล่านั้นต่างต้องการสร้างอิทธิพลทางพฤติกรรมส่วนบุคคล โดยปรากฏทางค่านกายภาพโดยไม่จำเป็นเมื่อเป็นดังนั้นโดยที่การตอบสนองต่อบุคคลอื่น ๆ หรือกลุ่มอื่น ๆ พฤติกรรมทางสังคมอาจจะเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องทางกายภาพของบุคคลคนหนึ่งมากกว่าก็ได้ (G.A. & A.G. Theodorsen; 1979, p.27-28)

ปราศจากโครงสร้าง (Unstructured)

- เป็นภาวะที่ไม่มีกฎเกณฑ์ หรือกระบวนการที่จะให้ปฏิบัติตาม (Horton & Hunt p.373) และไม่ได้มีโครงการที่จะกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อการนั้น ๆ ควบ

ปราศจากเหตุผล, ไร้เหตุผล (usually irrational)

- ภาวะที่ไร้เหตุผลที่ถูกชักนำหรือชี้นำจากความเชื่อ ความหวัง ความกลัว และความเกลียดชังที่ปราศจากเหตุผล (Horton & Hunt, p.373)

พฤติกรรมรวมหมู่ (Collective Behavior)

- พฤติกรรมของกลุ่มในลักษณะที่บุคคลทั้งหลายในกลุ่มนั้น กระทำการด้วยแรงจูงใจ ความรู้สึก และทัศนคติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เสมือนว่ากลุ่มนั้น คือ คนคนเดียว (ราชบัณฑิตยสถาน, น.38)
- พฤติกรรมที่เกิดขึ้นทันทีทันใด โดยความเกี่ยวเนื่องกัน และปราศจากโครงสร้างของกลุ่มคน ซึ่งกระทำต่อกันหรือพร้อม ๆ ในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (Smelser, p.496)

เมื่อเกิดปัญหาไม่กล้าตัดสินใจ (Ambiguous and open decision)

- ในกรณีที่มีการต่าง ๆ ประชาชนไม่ได้วางแผนหรือโครงการไว้ล่วงหน้า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นไม่อาจแก้ปัญหาที่นั้น ๆ ได้ทันเวลาที่ ทำให้ประชาชนไม่มีทิศทางที่แน่นอน ชาติผู้ชี้นำที่จะเชื่อถือได้ อันอาจก่อความซบเซาหรือสับสนระส่ำระสายขึ้นมาได้ (บ.ว.)

ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้, ไม่สามารถพยากรณ์ได้ (Usually unpredictable)

- ไม่สามารถกำหนดทิศทางหรือผลลัพธ์ที่เกิดจากพฤติกรรมนี้ล่วงหน้าได้ (Horton & Hunt, p.373)

พฤติกรรมรวมหมู่ - Collective Behavior

พฤติกรรมของกลุ่มในลักษณะที่บุคคลทั้งหลายในกลุ่มนั้นกระทำการด้วยแรงงูใจ ความรู้สึก และทัศนคติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมือนว่า กลุ่มนั้นคือคนคนเดียว
(ท.ศ.ร., น.38)

อนุวัฒนธรรม - Sub - Culture

มีคำที่เป็นไวยากรณ์ : วัฒนธรรมย่อย, ขนต่างวัฒนธรรม

: กระสวนหรือรูปแบบของพฤติกรรมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ของตนเองในสังคม
(Herten & Hunt, p. 566)

: รูปแบบแห่งพฤติกรรมซึ่งมีลักษณะเด่นเฉพาะตนเองในส่วนที่สำคัญ ๆ แต่มีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมหลักในสังคม (L. Broom & P. Selznick, 1973, p. 75)
(อ้างใน บรรพท วิระสัย ในสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา (1985), 2519, น.80)

หมายเหตุ - ท.ศ.ร. : หมายถึง หนังสือพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2524

- บ.ว. : บุญสื่อ วันทายนต์

การประเมินผล

1. พฤติกรรมรวมหมู่ เป็นการศึกษเกี่ยวกับอะไร และมีความเป็นมาอย่างไร จงชี้แจง
2. ทิวา "พฤติกรรมรวมหมู่มีลักษณะปราศจากโครงสร้าง" นั้น ท่านเข้าใจว่าอย่างไร
ขอมติ
3. พฤติกรรมรวมหมู่ เกิดขึ้นได้อย่างไร ในสังคมทั่ว ๆ ไปจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ขอมติ
4. พฤติกรรมรวมหมู่มักเกิดขึ้นในสังคมประเภทใด การที่นักศึกษามานั่งเรียนในห้องบรรยาย
นั้น จัดเป็นพฤติกรรมรวมหมู่หรือไม่ เพราะเหตุใด ขอเหตุผล
5. พฤติกรรมรวมหมู่คืออะไร มีความจำเป็นและสำคัญเพียงใดที่ต้องศึกษา จงอธิบาย
6. ใครเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่ อะไร เป็นปัจจัยที่ทำให้ท่านผู้นี้หันมา
ศึกษาค้นคว้านี้ จงชี้แจงมาโดยลำดับ
7. การจัดพฤติกรรมรวมหมู่ออกเป็นประเภทต่าง ๆ นั้น อาศัยปัจจัยอะไรเป็นหลัก และ
ปัจจัยเช่นนั้นท่านเห็นว่าสมควรหรือไม่ เพราะเหตุใด
8. "พฤติกรรมรวมหมู่ถือว่าเป็นพฤติกรรมฝูงชน - (Collective behavior as the
crowd behavior)" นั้น ท่านเข้าใจว่าอย่างไร ควรนำมาศึกษาหรือไม่ ขอ
เหตุผลประกอบคำตอบ
9. จงอธิบายคำต่อไปนี้มาพอได้ความ
 - 9.1 ปรากฏการณ์ทางสังคม (Social phenomena)
 - 9.2 การเดินไปมา (milling)
 - 9.3 ปทัสถานทางสังคม (Social norms)
 - 9.4 ความเคลื่อนไหวหรือจลาจล (mobilization)
 - 9.5 เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว (episodic)
 - 9.6 ไร้เหตุผล (irrational)
 - 9.7 ไม่สามารถพยากรณ์ได้ (Unpredictable)
 - 9.8 เกิดขึ้นเฉพาะกรณี (arose out of a specific social context)
 - 9.9 กิจกรรมที่เกิดขึ้นเอง
 - 9.10 มีโลกทัศน์กว้างขวาง

10. บุคคลต่อไปนี้ เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมรวมหมู่อย่างไร อธิบายโดยย่อ
 - 10.1 Sigmund Freud
 - 10.2 Gustav Le Bon
 - 10.3 Herbert Blumer
 - 10.4 Leonard Broom
 - 10.5 Ralph Turner
 - 10.6 Lewis M. Killian
 - 10.7 Philip Selznich
 - 10.8 Philip B. Horton
 - 10.9 Chester L. Hunt
 - 10.10 Henry Pratt Fairchild
-